TASAVVUFIY ISTILOHLAR MOHIYATI VA YONDOSH TIMSOLLAR

Raxmatova Sitora Bobir qizi

Annotatsiya. Ushbu tezisda tasavvuf ilmida qo'llaniladigan asosiy istilohlar va ularning badiiy timsollar bilan bog'liqligi tahlil qilinadi. Unda "Vahdat ul-vujud", "Fano", "Baqo", "Ishqi ilohiy", "Tajalliy", "Suluk", "Marifat", "Zuhd" kabi tasavvufiy tushunchalar va ularning ramziy timsollari — sham, gul, daryo, cho'l, quyosh nuri, ko'zgu, dengiz kabi obrazlar orqali ko'rsatilgan. Ushbu istilohlar va ramzlar solikning ilohiy haqiqatni anglash yo'lida boshidan o'tadigan turli ruhiy bosqichlarini aks ettiradi. Tezis tasavvufiy g'oyalar va adabiyotdagi ramzlar tizimining insonning ma'naviy yuksalishi uchun qanday ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Shuningdek, tasavvufning nazariy asoslarini ishlab chiqqan olimlar va mutasavvuflarning fikrlarini tahlil qilgan holda, tasavvuf adabiyotining nafaqat falsafiy, balki badiiy jihatlari ham ochib berildi.

Kalit so'zlar: Tasavvuf, ma'naviy kamolot, Fano, Baqo, Ishqi ilohiy, Tajalliy, Tavhid, Suluk, Maqomot, Ma'rifat, Zuhd, Rizolik, ramziy timsollar.

Abstract. This thesis analyzes the main terms used in the science of Sufism and their connection with artistic images. The thesis shows such mystical concepts as "Wahdat ul-wujud", "Fano", "Baqo", "Ishq ilahiy", "Tajalliy", "Suluk", "Marifat", "Zuhd" and their symbolic images - through images such as candle, flower, river, desert, sunlight, mirror, sea. These terms and symbols reflect the various spiritual stages that the soli goes through on the path to understanding divine truth. The thesis shows the importance of mystical ideas and the system of symbols in literature for the spiritual elevation of man. Analyzing the thoughts of scientists and mystics who developed the theoretical foundations of Sufism, not only the philosophical but also the artistic aspects of Sufi literature are revealed.

Keywords: Sufism, spiritual perfection, Fano, Baqa, Divine Love, Tajalli, Monotheism, Suluk, Maqamat, Enlightenment, Asceticism, Contentment, Symbolic symbols.

Tasavvuf ilmida o'ziga xos istilohlar shakllangan bo'lib, ular insonning ma'naviy kamolot yo'lini, ruhiy holatlarini va ilohiy haqiqatni anglash jarayonlarini ifodalash uchun qo'llaniladi. Ushbu istilohlar ko'pincha yondosh timsollar (ramziy obrazlar) bilan tushuntiriladi, chunki tasavvufiy haqiqat bevosita tushuniladigan oddiy tushuncha emas, balki sirli va ramziy tilda bayon qilinishi lozim bo'lgan hodisadir.

Tasavvufiy istilohlar va ularga yondosh timsollar tasavvuf adabiyotida chuqur ma'noga ega bo'lib, ular insonning ilohiy haqiqatga yetishish yo'lidagi ruhiy tajribalarini ifodalash uchun qo'llaniladi. Ushbu tushunchalar ko'pincha ramziy obrazlar orqali berilgan bo'lib, ular tasavvuf adabiyotida keng qo'llaniladi.

Tasavvufning eng muhim tushunchalaridan biri "Vahdat ul-vujud", ya'ni borliqning yagona haqiqatga asoslanganligi g'oyasidir. Ushbu tushuncha ko'pincha nurlar va akslar timsolida tasvirlanadi, chunki mavjudotlar Allohning tajalliylaridir. Shu bilan birga, insonning ilohiy haqiqat bilan birlashishi "Fano" tushunchasi orqali ifodalanadi. Bu holat o'zlikdan voz kechish, nafsni yo'qotish degan ma'noni anglatib, shamning yonib tugashi timsoli bilan tasvirlanadi. Sham o'z-o'zini yoqib, atrofga nur sochganidek, solik ham o'zini Alloh yo'lida qurbon qiladi.

Tasavvufiy yo'lning oxiri "Baqo", ya'ni abadiy haqiqatga yetishish bo'lib, u gulning yangidan ochilishi ramzi bilan ifodalanadi. Solik yo'qolganidan keyin haqiqiy mavjudlikka ega bo'ladi, xuddi

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

gulning qurib, yana yangidan ochilishi kabi. Bu jarayonda eng muhim omillardan biri "Ishq ilohiy", ya'ni Allohga bo'lgan cheksiz muhabbatdir. U sharob va mastlik timsolida beriladi, chunki ishq insonga ruhiy jihatdan zavq bag'ishlaydi, uni dunyo g'amidan xalos qiladi.

Allohning koinotda zohir bo'lishi "Tajalliy" tushunchasi orqali tushuntiriladi va u quyosh nuri bilan bog'lanadi. Quyosh nuri har qanday joyda aks etishi mumkin bo'lgani kabi, Allohning tajallisi ham hamma joyda namoyon bo'ladi. Barcha mavjudotlar Unga intiladi va Unga qaytadi. Shu sababli, tasavvufning asosiy e'tiqodi bo'lmish "Tavhid" tushunchasi, ya'ni Allohning Yagonaligi, ko'pincha daryo timsoli orqali tasvirlanadi. Har bir irmoq oxir-oqibat daryoga qo'shilib ketganidek, barcha mavjudotlar ham oxir-oqibat Allohga yetishadi.

Insonning ilohiy haqiqat sari ruhiy sayohati "Suluk" deb nomlanadi. Bu jarayonning badiiy ifodasi yo'l timsoli orqali beriladi, chunki solik maqsad sari sayohat qiladi. Ushbu sayohat davomida inson turli "Maqomot" (ruhiy bosqichlar) dan o'tadi, ular esa zinapoya timsolida tasvirlanadi. Har bir maqom solikni yanada yuksaltiradi va haqiqiy haqiqat sari yetaklaydi.

Haqiqiy haqiqatni anglash esa "Marifat", ya'ni ilohiy bilim tushunchasi bilan bog'liq. Bu jarayon ko'zgu obrazi orqali ifodalangan, chunki haqiqatni anglagan solik Allohning aksini o'zida ko'ra boshlaydi. Biroq, bu haqiqatga yetishish uchun solik "Zuhd", ya'ni dunyo ne'matlaridan voz kechishi kerak. Bu holat cho'l obrazi bilan ifodalangan, chunki cho'l yolg'izlik va o'zlikdan voz kechish timsolidir.

Oxir-oqibat, solik o'zini butunlay Allohga topshirib, Uning istaklariga rozi bo'ladi. Bu holat "Rizolik" deb atalib, dengiz ramzi orqali tushuntiriladi. Dengiz qanchalik to'lqinlansa ham, u barqaror turadi – solik ham hayotning qiyinchiliklariga qaramay, Allohning irodasiga to'la rozi bo'lishi lozim.

Ushbu tushunchalar tasavvufiy adabiyotda turli olimlar va mutafakkirlar tomonidan keng yoritilgan. Ibn Arabiy, Abu Nasr as-Sarroj, G'azzoliy va Najmiddin Kubro kabi olimlar ularning nazariy asoslarini ishlab chiqqan bo'lsa, Jaloliddin Rumiy, Farididdin Attor, Alisher Navoiy va Hofiz Sheroziy kabi shoirlar ularni badiiy shaklda ifodalagan. Shu bois tasavvufiy istilohlar nafaqat falsafiy g'oyalarning ifodasi, balki adabiyotdagi ramzlar tizimi orqali inson ma'naviyatini yuksaltirish vositasi ham hisoblanadi.

Tasavvufiy adabiyotda ishlatilgan istilohlar va ularning ramziy timsollari, insonning ma'naviy sayohatini, ruhiy o'sish va ilohiy haqiqatni anglash jarayonlarini ifodalashda muhim vositadir. Timsollar orqali tasavvuf ilmidagi murakkab g'oyalar va tushunchalar oddiy va aniq shaklda ifodalanadi. Tushunchalar va ramzlar, shuningdek, insonning ichki olamidagi jarayonlarni va Alloh bilan birlashish yo'lini aks ettiradi. Tasavvuf adabiyotidagi bu terminlar va timsollar, solikning o'zini tanishi va Allohga bo'lgan cheksiz muhabbatini ifodalashda, tasavvufga oid falsafiy g'oyalarni tushunishga yordam beradi. Bu tushunchalar nafaqat diniy va falsafiy nuqtai nazardan muhim, balki ular adabiyot va san'atda ham keng yoritilgan va ilhom manbai bo'lib xizmat qilgan. Xulasa qilib aytganda, tasavvufiy istilohlar va badiiy timsollar, insonning ma'naviy sayohatini yorituvchi zamonaviy adabiyotda ham o'z o'rniga ega bo'lib, ularni anglash va idrok qilish insonning ma'naviy o'sishi va kamolotiga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Haqqulov I.Tasavvuf va she'riyat.–Toshkent, 1991.
2 .Komilov N.Tasavvuf.–Toshkent:Movarounnahr O'zbekiston, 2009.
3.Navoiy A. "G'aroyib us-sig'ar".
4. Süleyman Uludağnıng .Tasavvuf terimleri sözlüğü.–Istanbul, 1995.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.